

LLENGUA I AÏLLAMENT A CATALUNYA

Coen Wessels
Jan Mansvelt Beck

*Professors de geografia.
Universitat d'Utrecht*

Introducció

Malgrat haver patit polítiques fortament centralistes durant més de dos segles i mig, Espanya mai no ha esdevingut un país culturalment unificat. L'espanyol estàndard (castellà) encara no és la llengua vehicular per a una part considerable de la població de Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears, on també es parla català. Al País Basc i a Navarra, i també a Galícia, es poden sentir parlar llengües minoritàries com el basc i el gallec. A Catalunya, però, el nivell d'acceptació de l'espanyol estàndard en la vida quotidiana és el més baix de totes les regions espanyoles. L'exposició a llarg termini a una estandardització lingüística reforçada pel govern central no ha convertit els habitants de Catalunya en espanyols de raça.

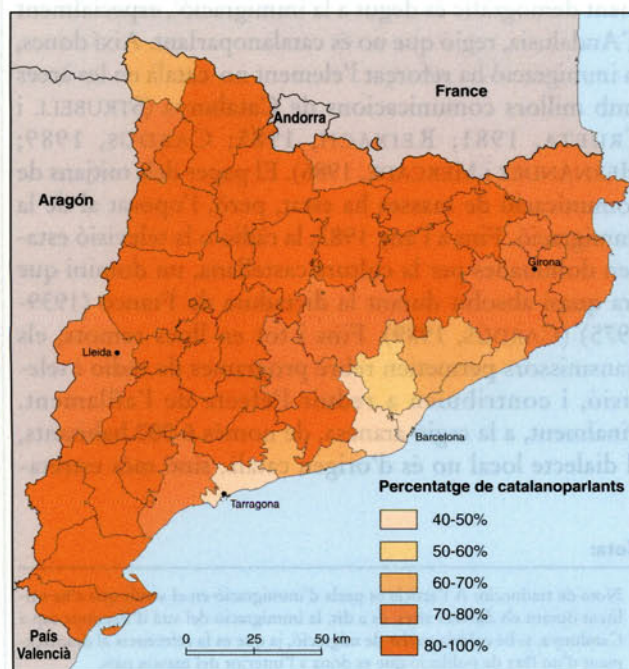
Després de la restauració de la democràcia parlamentària l'any 1977, es va garantir l'autonomia regional a les 17 regions espanyoles, encara que es va dotar d'una autonomia relativament major aquelles regions en què s'esperava una oposició ètnico-regionalista envers les tendències centralistes. Catalunya va entrar, doncs, en una nova era de política autonòmica i va esdevenir més independent del govern central instal·lat a Madrid que cap altra regió (SOLÉ-VILANOVA, 1987). Culturalment, la Generalitat –que és tal com s'anomena el govern regional– va imposar lleis per a fer reconèixer el català com a llengua oficial. Durant els anys 80 es va posar, i encara es posa avui dia, un fort èmfasi en la catalanització de la societat (LAITIN, 1989). El fet de centrar-se en la catalanització mostra el tret principal del nacionalisme català que sempre ha considerat la llengua com un “valor clau” (CONVERSI, 1990; LOYER, 1990). De resultes d'una política de “normalització lingüística”, la ràdio, la televisió i l'educació són cada cop més en català (CARDÚS, 1989: 337-341; DE RIQUER PERMANYER, 1989:418).

La catalanització, però, té lloc en una regió parcialment castellanitzada. Els segles d'exposició a la llengua castellana dominant han deixat empremtes. La integració administrativa i infraestructural de Catalunya dins de l'Estat Espanyol han vingut acompanyades de la introducció de l'educació castellana. A Catalunya, la difusió del castellà a través del sistema educatiu es va iniciar a les ciutats i ha acabat per arribar finalment a les àrees més aïllades. Ser catalanoparlant pot ser considerat com una

manca d'assimilació de la cultura dominant (castellana), la qual cosa pot interpretar-se com una manca de comunicació social a nivell d'estat (DEUTSCH, 1966:120). L'orientació cap a la cultura local és un factor crucial per a preservar la llengua: “l'assimilació entre persones fermament arrelades a les seves pròpies comunitats i els seus entorns autòctons se sol donar de manera molt més lenta que no pas entre una població mòbil...” (DEUTSCH, 1966:162). A Catalunya, aquest aïllament de la resta d'Espanya ha influït certament en l'assimilació de la cultura espanyola. Les múltiples muntanyes que hi ha han representat sempre un obstacle per a la comunicació amb el món exterior, i l'elevada proporció de població catalanoparlant a les àrees rurals, més que a les urbanes, implica una relació entre l'aïllament i el fet de ser catalanoparlant (CARDÚS, 1989; CENSO LINGÜÍSTICO, 1981, 1986; vegeu la figura 1 per a la geografia lingüística).

En aquest article, intentarem analitzar la relació entre l'aïllament i el fet de ser catalanoparlant. La hipòtesi

Figura 1: Catalunya, catalanoparlants (%), comarques 1986

principal de la qual partirem és la següent: com més aïllada es troba de la xarxa de comunicacions i transport una localitat o zona determinada, més elevada és la proporció d'habitants catalanoparlants. Aquesta relació s'analitzarà tant a nivell de comarca com a nivell de municipi.

Quan s'interpreten els resultats de la investigació, hom s'adona que l'aïllament no és sinó una de les variables que poden explicar la persistència del català. Altres fenòmens que poden ajudar a explicar la proporció de catalanoparlants són la instauració del sistema administratiu, l'educació, la immigració, la comunicació de masses i la dialectologia local. La instauració del sistema administratiu té els seus orígens en les reformes de 1717 que van donar com a resultat, uns anys després, un canvi dels registres municipals de català a castellà. La major part de la correspondència pública va començar a fer-se en castellà tal i com va succeir, a causa de la imposició centralista i de manera creixent, amb una gran part de la comunicació en la vida pública (ROSSINYOL, 1974: 205-231). Les escoles tenien els continguts curriculars totalment en castellà des de començaments del segle XVIII, moment en què l'assistència a l'escola no estava generalitzada ni de bon tros, i això va durar fins a aquest segle, abans que s'establissin escoles d'ensenyament primari a la majoria d'àrees aïllades. Caldria no sobreestimar, però, la seva influència en la castellanització tenint en compte la baixa qualitat de les escoles públiques, especialment les situades en àrees remotes. Catalunya, pel fet que és la regió econòmica clau d'Espanya, ha atret una gran quantitat de treballadors de l'Espanya castellanoparlant. Entre 1950 i 1980, la població de l'aglomeració de Barcelona ha crescut més del doble, i s'ha estabilitzat al llarg dels anys 80 en 4 milions d'habitants. La majoria d'aquest creixement demogràfic és degut a la immigració¹, especialment d'Andalusia, regió que no és catalanoparlant. Així doncs, la immigració ha reforçat l'element no-català en les àrees amb millors comunicacions de Catalunya (STRUBELL i TRUETA, 1981; REIXACH, 1985; CARDÚS, 1989; HERNÁNDEZ i MERCADÉ, 1986). El paper dels mitjans de comunicació de masses ha estat, però, l'oposat al de la immigració. Fins a l'any 1983, la ràdio o la televisió estaven dominades per la cultura castellana, un domini que era quasi absolut durant la dictadura de Franco (1939-1975) (CARDÚS, 1989). Fins i tot en llocs remots, els transmissors permetien rebre programes de ràdio i televisió, i contribuïen a reduir l'efecte de l'aïllament. Finalment, a la regió aranesa, de només 6 000 habitants, el dialecte local no és d'origen català, sinó més estreta-

ment relacionat amb el gascó. L'aranès, però, ha persistit malgrat les influències del català i del castellà. Malgrat que hi ha altres fenòmens que poden ajudar a explicar la geografia lingüística del català, creiem que la comunicació encara constitueix un element important per entendre aquesta geografia fins i tot actualment. Sahlins, autor d'un estudi històric excel·lent de l'àrea de la Cerdanya, als Pirineus catalans, ha comentat arran de la construcció l'any 1985 del túnel del Cadí: "Una revolució d'aquest tipus, pel que fa al transport i la comunicació, constitueix una etapa important en el procés d'integració i assimilació nacionals" (SAHLINS, 1989:285).

Fonts

Les dades utilitzades inclouen característiques lingüístiques extretes del cens lingüístic (CENSO LINGÜÍSTICO, 1986) i característiques de l'aïllament. Les dades del cens han estat generosament proporcionades per l'Institut d'Estadística de Catalunya. Les dades digitalitzades de l'Institut permeten combinar el grau de coneixement del català amb l'estatus d'immigrant, l'edat, el sexe i el nivell d'educació fins i tot, en la unitat administrativa geogràfica més petita: el municipi.

La informació del cens, pel que fa al domini del català, es basa en qüestions que demanen als entrevistats la seva capacitat de parlar, llegir o escriure el català. Amb tot, aquesta capacitat no implica automàticament que els entrevistats (tots membres d'un nucli familiar i de dos o més anys d'edat) que afirmen parlar català siguin catalanoparlants nadius. També poden ser castellanoparlants que tenen el català com a segona llengua. A més, aquesta capacitat és una capacitat que hom afirma tenir ell mateix. Pels estudis sociolingüístics que s'han fet (STRUBELL i TRUETA, 1981), se sap que la proporció de catalanoparlants nadius respecte del cens de població és inferior al percentatge del cens. El 1975, el cens de la província de Barcelona, que incloïa dades sobre la llengua que es parlava a casa, mostrava una llacuna entre la proporció relativa a la capacitat de parlar català (53%) i la del català parlat a casa (42%) (REIXACH, 1985:39). Malgrat tot, aquests estudis revelen que les dades del cens relatives al coneixement del català reflecteixen la distribució geogràfica dels parlants nadius, encara que en proporcions més baixes que les del cens (REIXACH, 1985). En el cens, s'han utilitzat les categories següents en la resposta a la pregunta:

1. no parla català,
2. entén el català, però no el parla,
3. parla català,
4. parla i llegeix català,
5. parla, llegeix i escriu català,
6. desconeixuda/altres.

La suma total de les classes 3, 4 i 5 inclou totes les persones que poden parlar català, i a les quals es fa referència

Nota:

1. Nota de traducció: A l'article es parla d'immigració en el sentit que s'ha utilitzat durant els darrers anys, és a dir, la immigració del sud d'Espanya cap a Catalunya, si bé caldria parlar de migració, ja que es fa referència al desplaçament d'un flux de població que es dona a l'interior del mateix país.

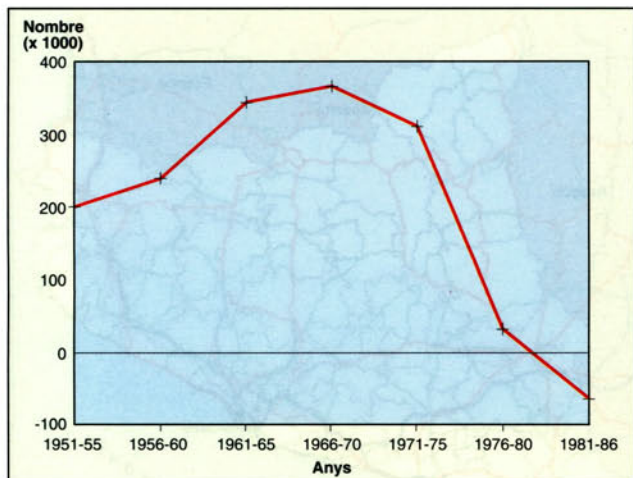

Figura 2: Immigració neta (x 1 000 persones), Catalunya, 1951-1986
(Font: DE RIQUER PERMANYER (1989:352); VARELA, et al (1990:88))

com a catalanoparlants. La proporció de catalanoparlants en una població municipal es considera com l'indicador per la proporció de catalanoparlants nadius. Les primeres dues categories no parlen català. La suma total dels qui no són catalanoparlants en cada total de població dels municipis reflecteix la proporció de castellanoparlants nadius. Atesa l'extremadament baixa proporció de la categoria "desconegut/altres" (0,6 x 1 000), aquesta categoria no serà tinguda en compte en la nostra anàlisi.

La interpretació dels indicadors de llengua no és l'únic problema que hi ha en relació amb les dades del cens. Un altre problema és saber quines poblacions municipals haurien de relacionar-se amb el domini del català: tota la població del cens o subpoblacions més específiques? En aquest estudi, analitzarem les poblacions següents:

1. *La població del cens*, per exemple, totes les persones que tinguin 2 anys o més. Aquesta població inclou un gran nombre d'immigrants, particularment als municipis de l'aglomeració de Barcelona. Per a posar a prova la nostra hipòtesi sobre l'aïllament com a factor preservador del català, aquest grup no és segurament gaire adient perquè un nombre elevat d'immigrants, és a dir, de no-nadius, podria distorsionar el model de parlants nadius exposats al castellà. Així doncs, definirem un segon grup de catalans autòctons.
2. *Catalans*. En aquest grup s'inclouran totes les persones nascudes a Catalunya. A aquest grup de procedència local s'hi afegiran els immigrants que hagin nascut al País Valencià o a les Illes Balears per l'elevada proporció de catalanoparlants que hi ha en aquestes regions d'origen (per exemple, la diferència que hi ha entre el dialecte català d'aquestes regions de procedència i el català és molt més reduïda que la que hi ha entre castellà i català). L'inconvenient principal d'aquest grup és que la població pot incloure un nom-

bre significatiu de descendents d'immigrants d'origen no català que s'han mantingut castellanoparlants.

3. *Catalans de tercera edat*. Aquí s'inclouran totes les persones de 65 anys cap endavant. La immigració massiva va tenir lloc durant els anys 60 i principis dels 70 (figura 2), i la majoria d'immigrants (un 65%) pertanyien a grups d'edat entre els 16 i els 45 anys. Així doncs, la majoria d'immigrants no estan inclosos en aquest grup. El grup de tercera edat exclou l'acaparadora majoria de fills d'immigrants, descendència que és força considerable tal com podem constatar en una típica ciutat satèl·lit com Cornellà de Llobregat, on el 1969 hi havia més del 90% de població d'immigrants i el 1986 el 60% (DE RIQUER PERMANYER, 1989:354; CENSO LINGÜÍSTICO, 1986).

La dimensió de l'aïllament s'ha introduït en el Sistema d'Informació Geogràfica (SIG) de la Facultat de Ciències del Medi Ambient de la Universitat d'Amsterdam amb l'ajut de:

- 4 mapes de l'Institut Geogràfic Nacional (1980, 1:200 000/projecció el·lipsoïdal UTM), que contenen l'actual xarxa de transports, la localització de les poblacions i els límits de les comarques,
- un mapa de carreteres del RACC realitzat durant la Segona República (1931-1936),
- les característiques de l'aïllament de la xarxa de transports empíricament calculades, basades en les dades sobre la velocitat de conducció en certs segments de les carreteres (Departament de Política Territorial i Obres Públiques, 1986).

Per a fer-ho, només s'han digitalitzat les localitzacions de municipis amb un cens de població superior als 10 000 habitants per tal de simplificar els processos d'anàlisi. Aquests municipis tenen un contingent d'habitants que correspon al 80% de la població de Catalunya, i es poden reconèixer fàcilment sobre el mapa com a poblacions diferents.

Fins a la introducció de les telecomunicacions, el contacte amb el món exterior es produïa a través de la xarxa de transports. Particularment pel que fa a la xarxa de carreteres, analitzarem la més important i més antiga de totes. Els mapes de províncies de 1980 i l'estudi d'accessibilitat de la xarxa de carreteres, fet per la Generalitat, proporcionen una informació valuosa sobre les característiques principals de l'accessibilitat respecte a l'aïllament avui dia. Amb tot, la castellanització s'ha produït des de fa algun temps, i els catalans que tenen més d'una certa edat van estar probablement exposats al castellà quan la xarxa de comunicacions no estava tan desenvolupada com avui. Així doncs, el mapa dels anys 30 del RACC s'ha utilitzat per a elaborar un mapa de l'aïllament relatiu dins de Catalunya. Aquest mapa reflecteix el món

Figura 3: Catalunya, comarques i municipis

de l'automobilisme durant els anys 30, però no s'hi han utilitzat els elements corresponents a la xarxa ferroviària, ja que durant el període de transport pre-automobilístic, el transport per tren va ser important, però aviat va ser substituït pel transport motoritzat per carretera i, d'altra banda, la forma de la xarxa ferroviària és semblant a la de la xarxa de carreteres.

Mètode d'investigació

Els límits entre comarques, la xarxa de transports actual i la de 1930, com també les poblacions municipals s'han digitalitzat mitjançant el paquet SIG Genamap (Sistema d'Informació Geogràfica), i les dades s'han emmagatzemat en tres nivells diferents (vegeu figura 3 i figura 4). Les dades sobre velocitat de conducció s'han introduït en una taula d'atributs i s'han relacionat amb els segments de carreteres digitalitzats de la xarxa actual. Per tal de proporcionar informació sobre l'accessibilitat, s'han calculat els temps de viatge de cada segment de carretera entre les diverses poblacions i s'han arxivat com un nou atribut mitjançant la fórmula:

$$t = 60 \times (l/v) \text{ minuts,}$$

on: t = temps de viatge en minuts,

l = llargada del segment en metres (les llargades eren automàticament mesurades pel Genamap),

v = velocitat de conducció en km/h.

Els temps de viatge resultants es troben en l'interval 0-100. A causa del fet que al Genamap li falten algorismes

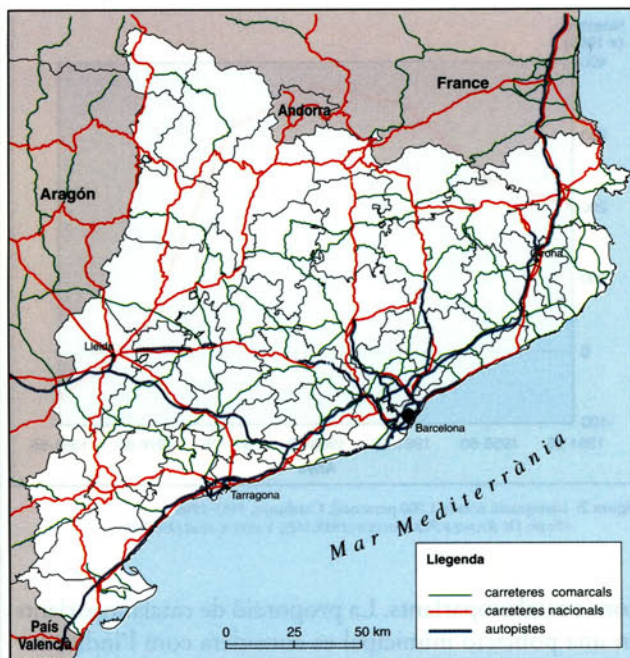

Figura 4: Catalunya, xarxa de transports, 1986

de centralitat, s'han utilitzat la definició de gràfics i el paquet d'anàlisi GRADAP per a calcular els índexs de centralitat de les poblacions.

El GRADAP proporciona el càlcul tant de la centralitat dels punts en un gràfic (centralitat de punts) com la centralitat del gràfic com a conjunt (centralitat de gràfic). En aquest estudi els índexs de centralitat de punts han resultat ser especialment interessants. Basant-nos en les classificacions teòriques de Freeman (1979) i de Hoivik i Gleditsch (1969), podem calcular quatre tipus d'índexs de centralitat de punts: adjacència, contigüitat, distància i índexs d'estatus. En aquest cas, hem utilitzat un índex d'estatus per l'avantatge que suposa, ja que calcula tant connexions directes com indirectes entre parelles de punts. La possibilitat de poder introduir línies ponderades (informació d'accessibilitat) durant el càlcul de l'índex Hubbell ens va portar a escollir aquest índex per calcular la centralitat.

No obstant, les línies ponderades han d'estar a l'interval (0,1). Així doncs, els temps de viatge s'han transformat a aquest interval mitjançant la fórmula següent:

$$w = 1 - (t/100),$$

on: w = línia ponderada,

t = temps de viatge.

Els temps de viatge baixos donen lloc a valors elevats de línies ponderades i estableixen una forta influència entre els punts connectats. Per calcular els índexs Hubbell, la xarxa va ser reduïda a formes simplificades que contenien punts per tal de representar les poblacions

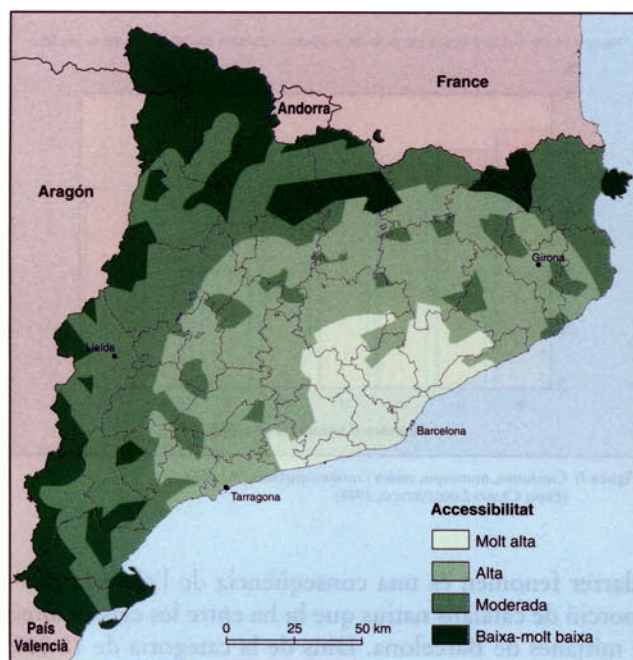

Figura 5: Catalunya, mapa del preu del sol, 1986

i els encreuaments de carreteres, i línies per representar les carreteres. Totes les línies eren no-dirigides perquè totes les carreteres són de doble sentit. Aquests punts, línies i línies ponderades es van importar a GRADAP i es va definir un gràfic planari ponderat i no-dirigit. Els índexs Hubbell calculats oscil·len entre els 1 000 i els 1 612 –aquest darrer indica la població més central de la xarxa (Martorell).

Per definir un grup amb les poblacions més centrals caldria determinar un límit per a l'índex Hubbell esmentat anteriorment, en el qual cada valor representa un lloc centric. Amb tot, cap estudi proposa un mètode general per a definir un límit d'aquest tipus. Així doncs, s'ha adoptat un límit arbitrari de 1 350. Mitjançant aquest límit, destaquen set poblacions com a llocs més centrals dins la xarxa de transports. Han estat seleccionades a partir del nivell de dades corresponents a les poblacions i s'han emmagatzemat en un nivell diferent. Així doncs, l'elaboració d'un mapa de la centralitat mitjana de les comarques catalanes es basarà en aquestes set poblacions seleccionades i la xarxa de transports.

La centralitat de les comarques catalanes

Per obtenir aquest mapa de trama, s'ha partit de tres supòsits: en primer lloc, la centralitat d'una àrea depèn de la distància que hi ha entre aquesta àrea i una de les set poblacions més centrals; en segon lloc, la centralitat de l'àrea depèn de la distància entre l'àrea i la xarxa de transports; i en tercer lloc, les afirmacions precedents tenen el mateix pes específic. Les poblacions seleccio-

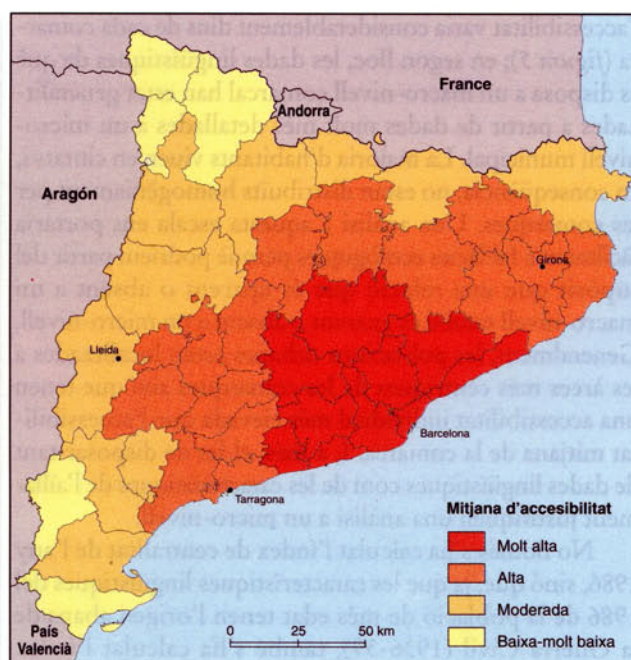

Figura 6: Catalunya, mitjana d'accessibilitat per comarca, 1986

nades i la xarxa de transports s'han tramut utilitzant una cel·la de 500 x 500 metres. S'han generat nou zones de 25 quilòmetres d'amplada al voltant de les poblacions centrals, i cada zona indica una classe de distància a aquestes poblacions centrals. Les classes s'han numerat de l'1 al 9. A més, s'han generat també vuit zones de 5 quilòmetres d'amplada al voltant de la xarxa de transports. En aquest cas, cada zona indica una classe de distància respecte a la xarxa de transports. Aquestes classes s'han numerat de l'1 al 8.

Els mapes de zones s'han sobreposat a partir d'una equivalència entre les cel·les per tal de generar un mapa d'accessibilitat i preu del sol. El valor de cada cel·la en aquest mapa del preu del sol és la suma dels valors de les cel·les en els dos mapes de zones. Els valors calculats es troben a l'interval (3,15), i els valors inferiors indiquen les àrees més centrals.

El mapa de preu del sol s'ha realitzat mitjançant una classificació feta utilitzant una escala ordinal per tal de realitzar una representació gràfica de les diferents centralitats (figura 5). Per tal de calcular la centralitat mitjana de les comarques, s'han sumat els valors de les cel·les de cada comarca i després s'han dividit pel nombre de cel·les que té la comarca (figura 6).

La dependència del coneixement del català pel que fa a l'abast de la centralitat es pot analitzar en un macro-nivell comarcal. No obstant, una anàlisi d'aquest tipus seria poc fiable per dues raons: en primer lloc, les centralitats de les comarques només ens proporcionen una imatge generalitzada de la seva accessibilitat i, malauradament,

l'accessibilitat varia considerablement dins de cada comarca (figura 5); en segon lloc, les dades lingüístiques de què es disposa a un macro-nivell comarcal han estat generalitzades a partir de dades molt més detallades a un micro-nivell municipal. La majoria d'habitants viuen en ciutats i, en conseqüència, no estan distribuïts homogèniament per les comarques. Una anàlisi a aquesta escala ens portaria fàcilment a fal·làcies ecològiques perquè podríem partir del supòsit que una relació que és aparent o absent a un macro-nivell també és aparent o absent a un micro-nivell. Generalment, les poblacions urbanes estan localitzades a les àrees més centrals de les comarques així que tenen una accessibilitat individual més elevada que l'accessibilitat mitjana de la comarca. I, a més, el fet de disposar tant de dades lingüístiques com de les característiques de l'aïllament justifiquen una anàlisi a un micro-nivell.

No només s'ha calculat l'índex de centralitat de l'any 1986, sinó que, ja que les característiques lingüístiques del 1986 de la població de més edat tenen l'origen abans de la Guerra Civil (1936-39), també s'ha calculat l'índex Hubbell sobre la xarxa de transports dels anys 30 de cada població. Aquesta xarxa s'ha reduït també a formes simplifiquades (punts i línies) i s'ha importat a GRADAP. Al contrari que per al 1986, no es disposava de línies ponderades. Als anys 30, 42 dels 78 municipis estaven en la xarxa de transports, i el GRADAP ha permès de calcular l'índex Hubbell només per a aquestes poblacions. La seva localització i els índexs Hubbell concomitants s'han emmagatzemat en un altre nivell del Genamap. Pel que fa a la resta de municipis, els seus índexs Hubbell s'han calculat mitjançant la interpolació dels índexs de què es disposava.

Els resultats dels anys 30 no són els mateixos que els calculats per a la situació de 1986, perquè no ha estat possible d'utilitzar dades referents a la velocitat de conducció. Per exemple, la ciutat de Tàrraga té un índex Hubbell de 2 836. Això no hauria de portar-nos a la conclusió que Tàrraga era més accessible durant els anys 30 que avui dia. Només podem concloure que Tàrraga era més centrada pel que fa a la xarxa de transports durant els anys 30 que a la xarxa actual.

Llengua i aïllament a nivell municipal

Segons el cens lingüístic del 1986, els municipis amb menys de 10 000 habitants tenen un 82% de població que pot parlar català. Al contrari, en els municipis de més de 10 000 habitants, el 60% pot parlar el català. El biaix dels catalanoparlants respecte als municipis petits ha estat esmentat en altres estudis (per exemple, REIXACH, 1985:41). Amb tot, tal i com es pot veure a la figura 7, el català té una distribució bipolar amb, d'una banda, una forta representació en àrees rurals petites i probablement més aïllades i, de l'altra, una proporció relativament alta de catalanoparlants al municipi de Barcelona. Aquest

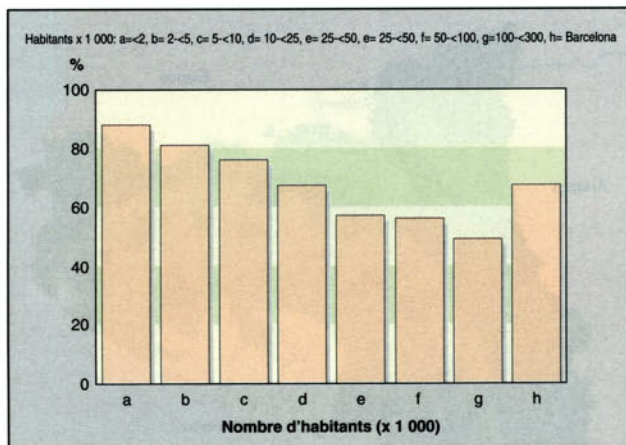

Figura 7: Catalunya, municipis, mides i catalanoparlants (%), 1986
(Font: CENSO LINGÜÍSTIC, 1986)

darrer fenomen és una conseqüència de l'elevada proporció de catalans nadius que hi ha entre les classes altes i mitjanes de Barcelona. Dins de la categoria de 10 000 habitants cap amunt, la correlació entre centralitat i català parlat és quasi inexistent. Hi ha una correlació negativa entre els índexs de centralitat del 1986 i 1930 que oscil·len entre el 4% i el 9%, respectivament, pel que fa a la proporció de catalanoparlants dins del cens de població per municipi, i els percentatges de catalanoparlants dels grups "catalans" i "catalans de tercera edat" revelen correlacions en un marge de 4 a 9%.

Si la centralitat no ofereix cap explicació per a la distribució de la llengua catalana, podria haver-hi altres factors que expliquessin aquesta distribució? Amb l'ajut de la regressió múltiple, s'han explicat les característiques de la distribució lingüística (la variable depenent) a través de les variables independents següents:

1. *Immigració*. Aquí, la variable d'immigració s'ha calculat com la proporció d'immigrants en la població municipal.
2. *Centralitat*. S'han utilitzat els índexs Hubbell de 1986 i de 1930.
3. *Logaritme del nombre d'habitants*. Primer s'ha partit del nombre d'habitants per municipi, però, donada la població del més gran, ja que Barcelona és més de 6 vegades més elevat que el segon municipi (l'Hospitalet de Llobregat), s'ha considerat el logaritme dels censos totals de població municipal. Aquesta variable es pot interpretar com a grau d'urbanització.

Variables	1	2	3
Immigració	-.917616	-.789079	-.917027
Centralitat/1986	-.042727	-.070726	-.046717
Logaritme del nombre d'habitants	-.077929	-.121968	-.088675
Nivell d'educació	.041526	.132016	.005156

Taula 1: Coeficients de regressió per a la regressió múltiple. Variables dependents: Catalanoparlants a (1) Cens de població del 1986 (2) Catalans (3) Catalans de tercera edat i municipis de més de 10 000 habitants

4. **Nivell d'educació.** El nivell d'educació s'ha obtingut restant al total de població de 15 anys o més el total de població que hagin acabat almenys els tres primers cursos d'ensenyament secundari. Els municipis amb proporcions elevades tenen, doncs, una població amb nivells d'educació relativament alts.

Els resultats de la regressió múltiple demostren l'aclaparador poder d'explicació de la variable de la immigració (*taula 1*). Atesa la gran proporció d'immigrants que parlen espanyol a Catalunya, no és sorprenent que aquest poder explicatiu sigui alt per a la població censada (un coeficient Beta de més de -0,9 amb immigració). Amb tot, per als catalans (els habitants nascuts a altres parts d'Espanya de parla catalana) es pot observar un coeficient de només el 0,8 amb la variable d'immigració, mentre que per als catalans de la tercera edat que probablement inclouen uns quants immigrants i cap descendent d'immigrants, s'observa un coeficient de tant com 0,9 amb la variable d'immigració. Tal com passa amb la centralitat, tant el nombre de població (logaritme del nombre d'habitants) com el nivell educacional tenen uns coeficients molt baixos respecte a la distribució del català. Un nivell més elevat d'educació té una correlació fins i tot positiva amb el fet de parlar català, la qual cosa, contràriament a la hipòtesi establerta, podria portar-nos a la conclusió que l'educació en castellà no ha comportat una castellanització de catalans. Probablement la variable de l'educació es pot interpretar millor en termes de classe social més que en termes lingüístics. En una interpretació d'aquest tipus, la correlació positiva entre el fet de parlar català i el nivell d'educació és el resultat del major nivell de renda dels catalans respecte als immigrants, la qual cosa ha donat lloc a un accés més fàcil a l'educació formal per part d'aquests darrers.

Així doncs, l'aïllament mesurat mitjançant indicadors corresponents a l'actual xarxa de transports i al trànsit

no és rellevant per explicar la geografia lingüística de Catalunya. És aquesta irrellevància conseqüència del relleu que els mitjans de comunicació van prendre a la xarxa de transports com a vies de comunicació amb el món exterior? Per contestar aquesta pregunta s'ha utilitzat l'índex de centralitat per tal d'analitzar les característiques lingüístiques de les persones d'edat avançada. El supòsit subjacent és que la llengua de la majoria de catalans de tercera edat es va desenvolupar quan la xarxa de transports encara era la manera principal de comunicació de la gent amb els representats de la cultura castellana oficial. Els resultats obtinguts de la xarxa dels anys 30, però, són força decebedors (*taula 2*). Els coeficients Beta de centralitat tenen valors extremadament baixos. Fins i tot el grup de més grans de 75 anys, pel qual segons el nostre supòsit el coeficient hauria d'haver estat més elevat que per a la classe de majors de 65 anys, mostra un coeficient molt baix. Una altra vegada, la immigració representa la poderosa variable que determina la mesura en què el català s'ha conservat. Fins i tot l'accessibilitat a la xarxa ferroviària, que abans de l'enorme creixement del transport per carretera durant els anys 60 i 70 era el transport principal per a passatgers, no té cap relació amb el fet de parlar català (*taula 3*). Fins ara, els resultats de l'anàlisi ens porten a dues conclusions que són:

1. Per a la població urbana de Catalunya, l'aïllament físic no és un factor que pugui ajudar a explicar la preservació de la llengua catalana i no ha estat tampoc un factor rellevant ni en el passat més recent.
2. La immigració és una variable extremadament important, ja que una taxa elevada d'immigració coincideix amb una proporció baixa de catalanoparlants entre la població nativa.

Fins ara, a la nostra anàlisi havíem deixat de banda els municipis de menys de 10 000 habitants, així que ara,

Variables	1	2
Immigració	-.928348	-.894500
Centralitat/anys 30	.047444	.046707
Logaritme del nombre d'habitants	-.085896	-.102526
Nivell d'educació	-.006063	-.009439

Taula 2: Coeficients de regressió per a la regressió múltiple. Variables depenents: Proporció de catalanoparlants en el grup de catalans de tercera edat de (1) ≥ 65 anys i (2) ≥ 75 anys en municipis de més de 10 000 habitants

Variables	1	2
Immigració	-.921338	-.825602
Centralitat/xarxa ferroviària	.002537	.051336
Logaritme del nombre d'habitants	-.080925	-.112698
Nivell d'educació	-.001155	-.111353

Taula 3: Coeficients de regressió per a la regressió múltiple. Variables depenents: Proporció de catalanoparlants en el grup de catalans de tercera edat de (1) ≥ 65 anys i (2) catalans en municipis de més de 10 000 habitants

Variables	1	2	3
Immigració	-.763296	-.590524	-.727803
Centralitat/1986	-.008758	.005070	.016675
Logaritme del nombre d'habitants	-.015103	-.018460	-.076911
Nivell d'educació	.100511	.110032	.065374

Taula 4: Municipis de Barcelona i comarques adjacents. Coeficients de regressió per a la regressió múltiple. Variables depenents: Catalanoparlants en (1) Cens de població del 1986 (2) Catalans (3) Catalans de tercera edat i municipis de més de 10 000 habitants

Variables	1	2	3
Immigració	-.536236	-.180027	-.486384
Centralitat/1986	.035131	.048436	.071312
Nombre d'habitants	.040309	.094354	-.024641
Nivell d'educació	.198780	.205294	.167611

Taula 5: Municipis de Barcelona i comarques adjacents $\leq 10 000$ habitants en el Cens de població. Coeficients de regressió per a la regressió múltiple. Variables depenents: Catalanoparlants en (1) Cens de població del 1986 (2) Catalans (3) Catalans de tercera edat

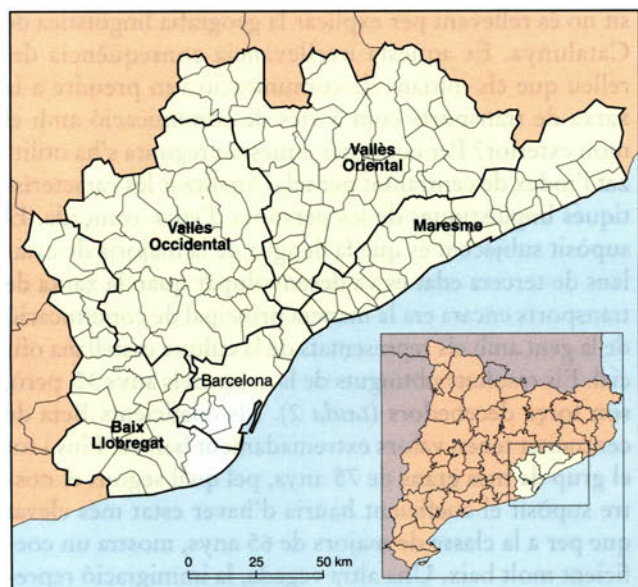

Figura 8: Barcelona i els municipis de les comarques adjacents, 1986

dels 940 municipis de Catalunya, se n'han escollit 129 localitzats a la comarca de Barcelona i comarques adjacents per a fer una anàlisi amb més profunditat (figura 8). Aquesta mostra inclou el cinturó de Barcelona, i també altres petits nuclis rurals. S'han calculat els índexs de centralitat amb el SIG afegint-hi les carreteres secundàries i confluents a les carreteres que s'havien digitalitzat per al conjunt de Catalunya. Els resultats de l'anàlisi de regressió no han establert cap relació significativa entre el fet de parlar català i l'accessibilitat. Una altra vegada, la immigració és de bon tros la variable més important amb uns coeficients Beta de 0,76 i 0,59 per al cens de població i els catalans nadius, respectivament (taula 4).

Si prenem tots els 84 municipis amb un cens de població de menys de 10 000 habitants, la variable de la immigració és menys important, especialment quan es tenen en compte les característiques lingüístiques dels

Variables	1	2	3
Immigració	-.132663	.210037	-.155821
Centralitat/1986	-.003746	-.006619	.024686
Nombre d'habitants	-.183075	-.146154	-.229559
Nivell d'educació	.218849	.190152	.164291

Taula 6: Municipis de Barcelona i comarques adjacents que tinguin menys del 30% d'immigrants. Coeficients de regressió per a la regressió múltiple. Variables depenents: Catalanoparlants en (1) Cens de població del 1986 (2) Catalans (3) Catalans de tercera edat

Variables	
Immigració	-.853125
Centralitat/1986	-.018884
Logaritme del nombre d'habitants	-.121620
Nivell d'educació	-.018792

Taula 7: Coeficients de regressió per a la regressió múltiple. Variable depenent: Proporció de catalanoparlants en la població immigrant en municipis de més de 10 000 habitants

catalans (taula 5). La centralitat encara té valors de coeficients Beta insignificants i, al contrari del que podríem esperar, hi ha una relació lleugerament positiva entre el nivell educatiu i el fet de parlar català, especialment pel que fa a la població de més edat. Així doncs, els municipis on la gent gran havia rebut majoritàriament una educació formal en castellà no s'havien castellanitzat en el sentit d'haver perdut la seva llengua nativa i, en canvi, els que tenien uns nivells educatius més elevats, tenien també nivells més elevats de catalanoparlants.

Fins ara, la immigració ha jugat un paper significatiu. El paper de la variable de la immigració ha disminuït quan hem tingut en compte els municipis amb una proporció d'immigrants inferior al 30%, la qual cosa inclou la meitat del total de municipis. Evidentment, en aquest darrer cas la influència de la variable de la immigració ha esdevingut molt més dèbil (taula 6). En el cas dels catalans, l'augment de la immigració per sota del valor 0,3 té, fins i tot, una influència positiva per al català. Aquí, el biaix rural és ben visible, atès el negatiu coeficient Beta per a la dimensió de la població de catalanoparlants. Una altra vegada, el paper inesperat de l'educació pel que fa al català és posa en relleu.

La política de normalització lingüística orientada a recatalanitzar la vida pública pot, fins i tot, haver convertit el suposat procés de castellanització en un procés de catalanització dels immigrants. Així doncs, quina influència té la centralitat en la capacitat dels immigrants per parlar català? L'anàlisi de regressions (taula 7) revela que la centralitat no juga cap paper en l'assimilació de la llengua catalana i que el grau d'immigració és el determinant general de la manca d'assimilació.

Conclusions

La geografia lingüística de Catalunya mostra encara un biaix rural pel que fa al fet de parlar català. El biaix cap al ruralisme indica, probablement, el paper que va jugar l'aïllament en la distribució geogràfica del català. La majoria d'habitants, però, viuen en nuclis urbans. Ni l'aïllament dels nuclis urbans ni el dels nuclis rurals de les comarques contigües a Barcelona estan relacionats amb el grau en què es parla català. La immigració massiva del període comprès entre els anys 1950-75 va canviar dramàticament el paisatge lingüístic. A través de la immigració, l'ecologia cultural de les ciutats es va castellanitzar de tal manera que els catalans nadius van adoptar el castellà o es van traslladar a àrees de parla catalana. La influència de l'educació formal en la castellanització s'ha subratllat erròniament en altres estudis. La nostra anàlisi revela que la immigració ha estat el factor decisiu en la castellanització de Catalunya. Així doncs, la presència d'àrees urbanes castellanoparlants representarà un obstacle significatiu per a la recatalanització.

Data de recepció de l'original: 11.92

BIBLIOGRAFIA

- ARENAS I SAMPERA, J.: *Language et primary school in the Catalan countries*. (Bilingüe: català/anglès). La llar del llibre. Barcelona, 1989.
- ARENAS I SAMPERA, J.: *Llengua i educació a la Catalunya d'avui*. La llar del llibre. Barcelona, 1990.
- CARDÚS, S.: "La llengua; els mitjans de comunicació", a RECOLONS, L., GABANA, F., SALVADOR, E. I CARDÚS, S.: *Catalunya 77/78*, pàgs. 331-356. Fundació Jaume Bofill. Barcelona, 1989.
- CENSO LINGÜÍSTICO: *Centre de Documentació i Informació de Catalunya*. Barcelona, 1986.
- CHRISTOFIDES, N.: *Graph theory: an algorithmic approach*. Academic Press. Londres, 1975.
- CONVERSI, D.: "Language or race?: The choice of core values in the development of Catalan and Basque nationalisms", a *Ethnic and racial studies*, volum 13, núm. 1, pàgs. 50-70. 1990.
- DEPARTAMENT DE POLÍTICA TERRITORIAL I OBRES PÚBLIQUES: *Pla de carreteres de Catalunya*, 2 volums. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1986.
- RIQUER PERMANYER, B. DE: "Cataluña", a FUSI, J.P. (ed.): *España, Autonomías*, tom V, pàgs. 343-422. Espasa-Calpe. Madrid, 1989.
- GARRISON, W.L.: "Connectivity of the interstate highway system" (1960), a BERRY I MARBLE: *Spatial analysis, a reader in statistical geography*, pàgs. 239-249. Prentice Hall. Nova Jersey, 1968.
- GARRISON I MARBLE: "Graph theoretic concepts" (1965) a HURST, E.M.: *Transportation geography, comments and readings*, pàgs. 80. Mc. Graw-Hill. 1974.
- HALL, J.: *Knowledge of the Catalan language (1975-1986)*. Institut de Sociolingüística Catalana. Barcelona, 1990.
- HERNÁNDEZ, F.: "El nacionalismo catalán", a HERNÁNDEZ, F. I MERCADE, F. (eds.): *Estructuras sociales y cuestión nacional en España*, pàgs. 69-90. Ariel. Barcelona, 1986.
- HERNÁNDEZ, F. I MERCADE, F.: "Estructura social de Cataluña", a HERNÁNDEZ, F. I MERCADE, F. (eds.): *Estructuras sociales y cuestión nacional en España*, pàgs. 91-129. Ariel. Barcelona, 1986.
- LAITIN, D.D.: "Linguistics revival: Politics and culture in Catalonia", a *Comparative studies in society and history*, volum 31, núm. 2, pàgs. 297-317. 1989.
- LINZ, J.: "Early State-building and late peripheral nationalisms against the state: The case of Spain", a EISENSTADT, S.N. I ROKKAN, S. (eds.): *Building states and nations, analyses by region*, pàgs. 32-116. Sage Publications. Beverly Hills/London. 1973.
- LOYER, B.: "Les nationalismes basque et catalan, des représentations géopolitiques différentes", a *Hérodote*, núm. 57, pàgs. 27-50. 1990.
- MANSVELT BECK, J.: "Cataanse zelfbeschikking versus Madrileens centralisme, een "omgekeerde centrumperiferiebenadering nader belicht", a *Geographisch Tijdschrift*, volum 24, núm. 2, pàgs. 135-147. 1991a.
- MANSVELT BECK, J.: "Basque and catalan nationalisms in comparative perspective", a AMERSFOORT, H. VAN I KNIPPENBERG, H. (eds.): *States and nations, the rebirth of the "nationalities question" in Europe*, pàgs. 153-171. Netherlands Geographical Studies, 137. Amsterdam, 1991b.
- REIXACH, M.: *Coneixement i ús de la llengua catalana a la província de Barcelona*. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura. Barcelona, 1985.
- REIXACH, M.: *Difusió social del coneixement de la llengua catalana*. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultural. Barcelona, 1990.
- ROSSINYOL, J.: *Le problème national catalan*. Mouton, Paris/The Hague, 1974.
- SIGUAN, M.: *Linguistic minorities in the European Economic Community: Spain, Portugal, Greece*. ECSC-EEC-EAEC. Brussel·les, Luxemburg, 1990.
- SAHLINS, P.: *Boundaries. The making of France and Spain in the Pyrenees*. University of California Press, Berkeley, Los Angeles. 1989.
- SOLÉ-VILANOVA, J.: "Spain, developments in regional and local government", a BENNETT, R. (ed.): *Territory and administration in Europe*, pàgs. 205-229. Printer Publishers. London/Nova York, 1987.
- STRUBELL I TRUETA, M.: *Llengua i població a Catalunya*. Edicions de la Magrana. Barcelona, 1981.
- VILAR, P.: *Cataluña en la España moderna*. Ed. Crítica. Barcelona, 1978.